

Gezondheids- en veiligheidsrisico's op de werkplek: een gezamenlijke analyse van drie grote enquêtes

Europese Waarnemingspost voor risico's
Samenvatting

Gebaseerd op het werk van Irene Houtman, Iris Eekhout, Anita Venema, Maartje Bakhuis Roozeboom en Stef van Buuren (TNO)

Projectbeheer: Xabier Irastorza, Europees Agentschap voor veiligheid en gezondheid op het werk (EU-OSHA)

Dankwoord: TNO betuigt haar erkentelijkheid aan Eurostat en Eurofound, die hun gegevens over arbeidsomstandigheden, afkomstig uit de ad-hocmodule van de arbeidskrachtenenquête 2013 en het zesde Europees onderzoek naar arbeidsomstandigheden (EOA), kosteloos toegankelijk maakten. De gegevens van het zesde EOA werden zelfs beschikbaar gesteld nog voordat ze officieel gepubliceerd waren. Ook willen we Maarit Vartia-Väänänen en Krista Pahkin (FIOH), Epp Kalaste en Janno Jarve (Centar), Inigo Isusi (IKEI) en David McDaid (LSE) bedanken voor de waardevolle opmerkingen die zij tijdens het project als externe deskundigen hebben gemaakt.

Dit verslag is opgesteld in opdracht van het Europees Agentschap voor veiligheid en gezondheid op het werk (EU-OSHA). Alle meningen en/of conclusies in dit verslag zijn van de auteurs en komen niet noodzakelijkerwijs overeen met de opvattingen van EU-OSHA.

**Europe Direct helpt u antwoord te vinden
op uw vragen over de Europese Unie**

Gratis nummer (*):

00 800 6 7 8 9 10 11

(*). Sommige providers van mobiele-telefoniediensten geven geen toegang tot 00 800-nummers of brengen hier kosten voor in rekening.

Meer informatie over de Europese Unie vindt u op internet (<http://europa.eu>). Bibliografische gegevens zijn te vinden aan het einde van deze publicatie.

Luxemburg: Bureau voor publicaties van de Europese Unie, 2017

© Europees Agentschap voor veiligheid en gezondheid op het werk, 2017. Overneming met bronvermelding toegestaan.

Samenvatting

Om de meer dan 217 miljoen werkenden in de Europese Unie (EU) beter te beschermen tegen werkgerelateerde ongevallen en ziekten heeft de Europese Commissie in 2014 het strategisch EU-kader voor gezondheid en veiligheid op het werk 2014-2020 ⁽¹⁾ aangenomen. Daarin stelt zij belangrijke uitdagingen en strategische doelstellingen vast in de context van gezondheid en veiligheid op het werk. Het strategisch kader heeft allereerst tot doel ervoor te zorgen dat de EU een vooraanstaande rol blijft spelen bij het bevorderen van hoge normen voor arbeidsomstandigheden. Ten tweede moet de tenuitvoerlegging van de bestaande regelgeving op het gebied van veiligheid en gezondheid worden verbeterd, met name door kleine en micro-ondernemingen beter in staat te stellen effectieve en efficiënte strategieën voor risicopreventie uit te voeren. De derde doelstelling is de preventie van werkgerelateerde ziekten te verbeteren door nieuwe en opkomende risico's aan te pakken zonder bestaande risico's te veronachtzamen. Om deze uitdagingen het hoofd te bieden, worden in het strategisch kader diverse maatregelen voorgesteld, zoals het verbeteren van de wijze waarop statistieken worden verzameld om beter bewijs te genereren en de gegevens adequater te gebruiken, en het verder verbeteren van monitoringinstrumenten.

In het kader van een reeks secundaire analyses van gegevens van de tweede Europese bedrijvenenquête naar nieuwe en opkomende risico's (Esener-2) heeft het Europees Agentschap voor veiligheid en gezondheid op het werk (EU-OSHA) opdracht gegeven tot een onderzoek waarin de gegevens uit deze enquête in één gezamenlijke analyse werden gecombineerd met de gegevens van twee andere grote Europese enquêtes: de ad-hocmodule over ongevallen op het werk en andere werkgerelateerde gezondheidsproblemen van de arbeidskrachtenenquête (AKE) 2013, en het zesde Europees onderzoek naar arbeidsomstandigheden (EOA). Hiermee werd beoogd antwoorden te vinden op relevante vragen in verband met het risicobeheer op het gebied van veiligheid en gezondheid op het werk (VGW) die niet konden worden beantwoord door de op zichzelf staande gegevensreeksen afzonderlijk te analyseren. Voorbeelden daarvan zijn vragen als "Merken werknemers dat hun blootstelling aan VGW-risico's afneemt wanneer deze risico's op het niveau van de onderneming worden beheerd?" en "Hoe is het gesteld met hun werkgerelateerde gezondheidsresultaten?" Om VGW-risicobeheer te bevorderen, is het van belang te weten welke factoren daarop van invloed zijn. Wordt het risicobeheer bijvoorbeeld beïnvloed door de mate waarin werknemers zijn blootgesteld aan (algemene dan wel specifieke) werkgerelateerde risico's? Wordt het besluit VGW-risico's te beheren ingegeven door de incidentie van gezondheidsproblemen? En in hoeverre zijn stimulerende of belemmerende factoren voor VGW-risicobeheer – zoals de inspanningen die het management zich getroost, de betrokkenheid van werknemers of een gebrek aan middelen – van belang? Deze kennis kan relevant zijn voor beleidsmakers, vertegenwoordigers van werkgevers/werknemers en VGW-deskundigen, en hun in staat stellen het beheer van beroepsgerelateerde risico's nog meer te stimuleren.

In deze studie kwamen de volgende onderzoeksvragen aan de orde:

1. Is er een samenhang tussen enerzijds het risicobewustzijn en risicobeheer in ondernemingen en anderzijds de blootstelling aan VGW-risico's – zowel in het algemeen als meer specifiek milieurisico's, het risico van spier- en skeletaandoeningen (SSA's) en psychosociale risico's (PSR's) – zoals deze worden gemeld door werknemers?
2. Is er een samenhang tussen enerzijds het risicobewustzijn en risicobeheer in ondernemingen en anderzijds werkgerelateerde gezondheidsresultaten en welzijn zoals deze worden gemeld door werknemers?
3. In hoeverre wordt het risicobeheer verklaard door de blootstelling aan werkgerelateerde risico's, zowel algemene als specifieke, en door werkgerelateerde gezondheidsresultaten zoals deze worden gemeld door werknemers?
4. Wordt het verband tussen het risicobeheer op ondernemingsniveau en de risicoperceptie van werknemers verklaard door succesfactoren, zoals de geëngageerdheid van het management en de mate van betrokkenheid van werknemers, of door belemmeringen, zoals een gebrek aan middelen of deskundigheid? Zo ja, welke invloed hebben deze factoren?

⁽¹⁾ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0332>

5. Kunnen ondernemingen worden getypeerd aan de hand van ofwel hun achtergrond (bijvoorbeeld land, sector en omvang) ofwel de belangrijkste kenmerken van hun VGW-ricicobeheerstrategie, met inbegrip van de stimulerende en belemmerende factoren daarvan?

Een van de in aanmerking genomen enquêtes, Esener-2 van EU-OSHA ⁽²⁾, heeft betrekking op het ondernemingsniveau. In deze enquête uit 2014 werd gekeken naar risicobewustzijn, risicobeheer en de aanwezigheid van drijvende krachten achter en belemmeringen voor risicobeheer. De andere twee enquêtes hebben betrekking op het werknemersniveau en betreffen de blootstelling aan risico's en gezondheidsresultaten zoals deze worden gemeld door werknemers. Een van deze enquêtes, de ad-hocmodule over ongevallen op het werk en andere werkgerelateerde gezondheidsproblemen van de arbeidskrachtenenquête 2013 (ad-hocmodule AKE 2013) ⁽³⁾, inventariseert de totale blootstelling aan risico's. Daarbij worden VGW-ricico's, SSA-ricico's en PSR's in het algemeen vastgesteld, alsook indicatoren voor algemene werkgerelateerde gezondheid, SSA's en psychische gezondheidsresultaten. De tweede werknemersenquête die in deze analyse is gebruikt, het zesde Europees onderzoek naar arbeidsomstandigheden (EOA) ⁽⁴⁾, werd in 2015 gehouden. Het EOA inventariseert meer specifieke werkgerelateerde risico's, zoals milieurisico's, SSA-ricico's en PSR's, alsmede een aantal meer specifieke werkgerelateerde gezondheidsresultaten.

Om deze gegevensreeksen in analyses op meerdere niveaus te combineren, hebben we twee gemeenschappelijke achtergrondvariabelen gebruikt, namelijk *land* en *sector*. In de analyse is gebruikgemaakt van twee niveaus:

- hoger niveau: landen (analyse op landniveau, rapportage op het niveau van landenclusters);
- lager niveau: sectoren binnen landen (analyse op sectorniveau, rekening houdend met verschillen op landniveau).

Er is overwogen de omvang van de onderneming eventueel als derde, lager niveau te gebruiken voor het combineren van gegevensreeksen. Hier is echter van afgezien omdat de classificatie die in het EOA werd gebruikt, niet in overeenstemming kon worden gebracht met de andere enquêtes.

Aan de hand van correlatie- en regressieanalyses werden de relaties tussen indicatoren bestudeerd.

Risico's, werkgerelateerde gezondheid en risicobeheer in ondernemingen: voornaamste conclusies

Uit dit onderzoek, dat eerdere studies bevestigt waarin enkele gegevensreeksen werden gebruikt, komt als algemeen verband naar voren dat *blootstelling aan risico's*, en met name aan specifieke beroepsrisico's, samenhangt met een intensiever risicobeheer in ondernemingen. Deze bevinding wordt onderbouwd voor:

- VGW-milieurisico's en VGW-ricicobewustzijn en -beheer;
- algemene SSA-ricico's, het tillen van zware lasten en vermoeiende houdingen, repetitieve bewegingen en risicobewustzijn en -beheer met betrekking tot SSA's;
- algemene PSR's en het bewustzijn en beheer daarvan;
- geweld en pesterij, baanonzekerheid en het beheer van PSR's.

De aanwezigheid van *gezondheidsproblemen* houdt slechts in geringe mate verband met een intensiever beheer van VGW-ricico's en SSA-ricico's in ondernemingen. Alleen wanneer werknemers werkgerelateerde psychische gezondheidsproblemen melden, is er een verband met een intensiever beheer van psychosociale risico's in ondernemingen; dit komt nog boven op het effect van blootstelling aan algemene en specifieke PSR's.

De voornaamste conclusies voor de eerste drie onderzoeksvragen zijn als volgt:

⁽²⁾ <https://osha.europa.eu/nl/surveys-and-statistics-osh/esener>

⁽³⁾ http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_labour_force_survey_-_ad_hoc_modules

⁽⁴⁾ <http://www.eurofound.europa.eu/surveys/european-working-conditions-surveys>

1. Voor alle drie de soorten risico's die hier bestudeerd zijn (VGW, SSA's en PSR's), bestaat er een positief verband tussen de blootstelling aan risico's in het algemeen, zoals gemeld door werknemers, en het risicobewustzijn en risicobeheer: een grotere blootstelling aan risico's zoals gemeld door werknemers hangt samen met een intensiever risicobeheer in ondernemingen.
2. De beschikbaarheid van specifieke informatie over blootstelling aan risico's, zoals gemeld door werknemers, hangt in hoge mate samen met het risicobeheer dat in ondernemingen plaatsvindt.
3. Er bestaat een positief verband tussen enerzijds zowel algemene als specifieke gezondheidsresultaten die worden gemeld door werknemers, met name wat betreft werkgerelateerde algemene gezondheid, SSA's en psychische gezondheid, en anderzijds risicobewustzijn en risicobeheer in ondernemingen. Volgens de AKE is er echter geen verband tussen het bewustzijn van VGW-risico's en het VGW-risicobeheer in ondernemingen als het gaat om de algemene gezondheid zoals gemeld door werknemers.
4. Wanneer rekening wordt gehouden met informatie over blootstelling aan algemene en specifieke risico's, is er slechts een marginaal verband tussen de informatie over gezondheidsproblemen die worden gemeld door werknemers enerzijds en het beheer van VGW- en SSA-risico's in ondernemingen anderzijds. Wanneer werknemers echter werkgerelateerde psychische gezondheidsproblemen melden, neemt het verband met PSR-beheer in ondernemingen toe, zelfs wanneer rekening wordt gehouden met de blootstelling aan algemene en specifieke psychosociale risico's.

Deze bevindingen duiden erop dat ondernemingen wel degelijk reageren op een hoge risicoblootstelling die wordt gemeld door werknemers, en met name op blootstelling aan specifieke risico's. Met name door werknemers ondervonden psychische gezondheidsproblemen lijken eveneens positief gerelateerd te zijn aan PSR-beheer, naast de blootstelling aan PSR's.

Wat de verschillen tussen de variabelen 'land' en 'sector' betreft, was de bevinding dat sectoren in hogere mate een stimulerende factor zijn voor VGW- en SSA-risicobewustzijn en -beheer. Landen, daarentegen, zijn sterkere stimulerende factoren voor een beter beheer en bewustzijn van PSR's. Dit kan betekenen dat politieke en culturele factoren in dit opzicht een grotere rol spelen.

Stimulerende en belemmerende factoren voor risicobeheer in ondernemingen: voornaamste conclusies

Er zijn verschillende stimulerende en belemmerende factoren bekend die rechtstreeks van invloed zijn op het risicobeheer in ondernemingen. Sommige van deze factoren kunnen ook de *relatie* tussen risico's en risicobeheer beïnvloeden of vormgeven. Stimulerende factoren die een rechtstreeks versterkend effect op zowel VGW- als SSA-risicobeheer bleken te hebben, zijn de aanwezigheid van een officiële werknemersvertegenwoordiger, geëngageerdheid van het management en informele betrokkenheid van werknemers bij het VGW-beheer. Voor andere stimulerende factoren, zoals het voldoen aan de verwachtingen van werknemers, productiviteitsverhoging of de reputatie van de organisatie, en belemmerende factoren, zoals gebrek aan tijd, personeel, middelen, kennis enzovoort, werd geen rechtstreeks verband aangetoond. De enige relevante en statistisch significante stimulerende factor die werd gevonden voor PSR-beheer is de betrokkenheid van werknemers bij het ontwerpen en instellen van maatregelen voor het beheren van psychosociale risico's.

Wanneer werd beoordeeld in welke mate stimulerende factoren bepalend waren voor het risicobeheer en er niet of nauwelijks stimulerende factoren werden aangetroffen, leek er ook geen verband te bestaan tussen de blootstelling aan risico en risicobeheer. Wanneer deze stimulerende factoren wel aanwezig zijn, wordt over het algemeen een positief verband gevonden tussen de blootstelling aan risico's, zoals gemeld door werknemers, en het risicobeheer in ondernemingen waarbij een specifieke stimulerende factor een rol speelt, bijvoorbeeld de betrokkenheid van werknemers. Formele werknemersvertegenwoordiging is van invloed op het verband tussen specifieke milieurisico's, repetitieve bewegingen en VGW- en SSA-risicobeheer. De bepalende invloed van andere stimulerende factoren op het verband tussen VGW- en SSA-risico's enerzijds en risicobeheer anderzijds is vrij klein. De verwachtingen van werknemers vormen de enige stimulerende factor die van invloed is op het verband tussen repetitieve bewegingen en het SSA-risicobeheer.

Een aantal specifieke stimulerende factoren bleek van invloed te zijn op de relatie tussen blootstelling aan PSR's, zoals gemeld door werknemers, en het PSR-beheer in ondernemingen. Door de bank genomen zijn de al genoemde voornaamste conclusies voor VGW- en SSA-risicobeheer ook hier van toepassing. Voor PSR-beheer is echter met name de betrokkenheid van werknemers bij het beheer van psychosociale risico's (en niet zozeer het beheer van VGW-risico's in het algemeen) gunstig, evenals een goede communicatie over VGW, een respectvolle werkomgeving en de gelegenheid organisatorische kwesties op een meer formele wijze te bespreken.

Iets anders ligt het met het verband tussen baanonzekerheid en PSR-beheer. Dit is een negatief verband, waaruit kan worden opgemaakt dat wanneer sprake is van grote baanonzekerheid (en er dus mogelijk een hoog verloop is onder het personeel) er weinig PSR-beheer plaatsvindt, wat erop duidt dat dit geen prioriteit heeft.

Belemmeringen voor risicobeheer, zoals een gebrek aan middelen, hebben geen groot effect op risicobeheer, maar hebben wel een matigende invloed op het VGW-beheer en geringe effecten op SSA- en PSR-beheer: wanneer er minder belemmeringen zijn, ontbreekt het verband tussen het risico zoals dat wordt gemeld door werknemers en het risicobeheer. Wanneer er echter wel belemmerende factoren aanwezig zijn, bestaat er alleen een relatie tussen hoge niveaus van blootstelling aan risico's zoals geweld en pesterij, en een intensiever risicobeheer.

Uit deze resultaten kan worden geconcludeerd dat een intensiever VGW- en SSA-risicobeheer samenhangt met het verbeteren van de geëngageerdheid van het management, formele werknemersvertegenwoordiging en betrokkenheid van werknemers bij het VGW-beheer. De betrokkenheid van werknemers bij het beheren van specifieke psychosociale risico's vertoont een positieve samenhang met het totale PSR-beheer op de werkplek. Transparante communicatie en een werkomgeving waarin respectvol met werknemers wordt omgegaan, kunnen ook een gunstige invloed hebben op het PSR-beheer, evenals de mogelijkheid potentiële risico's te bespreken.

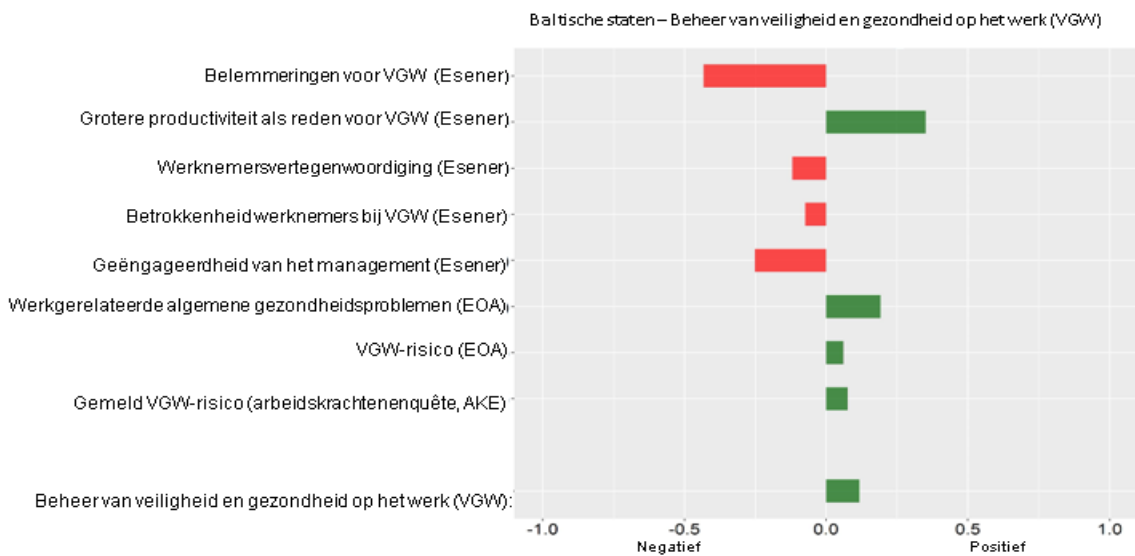
Typering van ondernemingen: voornaamste conclusies

Met de laatste onderzoeksvraag werd gepoogd antwoord te geven op de vraag of ondernemingen kunnen worden getypeerd aan de hand van ofwel hun achtergrond (bijvoorbeeld land of sector) ofwel de belangrijkste kenmerken van hun VGW-risicobeheer, waaronder stimulerende en belemmerende factoren. De analyseresultaten tonen aan dat landen, landenclusters en sectoren kunnen worden getypeerd op grond van de belangrijkste doorslaggevende elementen van risicobeheer. Deze typeringen geven de relatieve status weer van de stimulerende factoren voor algemeen en specifiek risicobeheer en laten zien waar het risicobeheer in bepaalde landen, landenclusters of sectoren kan worden verbeterd.

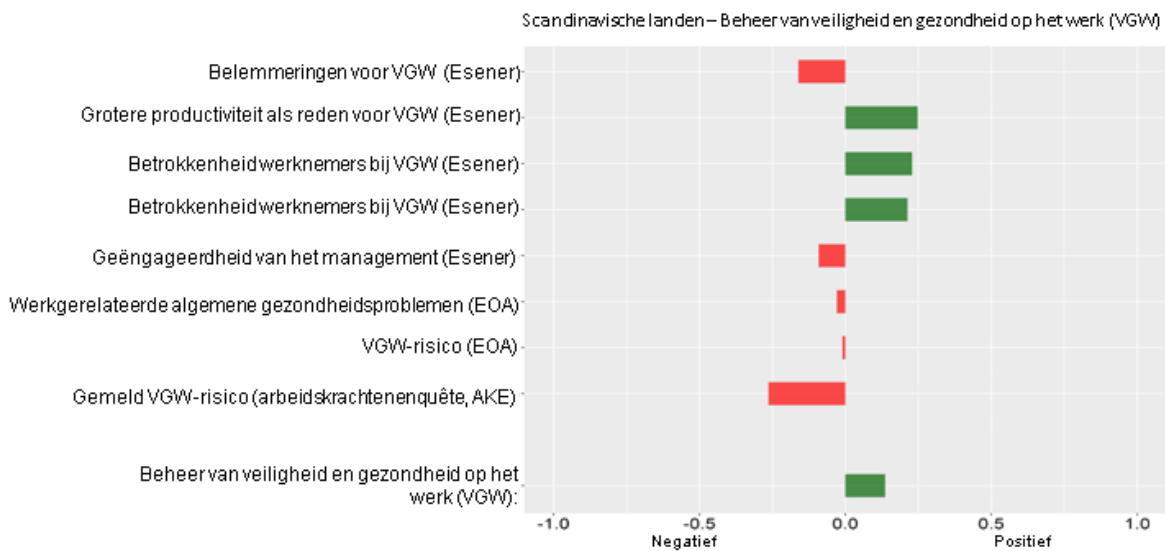
Het volledige verslag bevat verschillende voorbeelden, waarbij is uitgegaan van de kenmerken die verband bleken te houden met hogere niveaus van risicobeheer. Figuur A en figuur B laten bijvoorbeeld de typering zien voor VGW-risicobeheer en PSR-beheer in de Scandinavische landen en de Baltische staten, die sterk uiteenlopen.

Om een voorbeeld te geven: de typering van het VGW-beheer voor landenclusters laat zien dat een landencluster zoals de Baltische staten (figuur A) met betrekking tot het totale VGW-risicobeheer beter scoort dan gemiddeld (0.0 op de horizontale as) en dat dit vergelijkbaar is met het totale VGW-risicobeheer in de Scandinavische landen (figuur B). Uit de figuren blijkt echter ook dat de stimulerende factoren die in beide landenclusters bijdragen aan het niveau van het VGW-risicobeheer in hoge mate verschillen. Dit doet vermoeden dat er in beide landenclusters aanmerkelijke ruimte is voor verdere verbetering van het VGW-risicobeheer. Er zou gesteld kunnen worden dat in de Baltische staten bij het verbeteren van het VGW-risicobeheer meer nadruk zou kunnen worden gelegd op een sterkere werknemersvertegenwoordiging, meer feitelijke betrokkenheid van werknemers bij VGW-risicobeheer en een grotere geëngageerdheid van het management. In de Scandinavische landen zou meer aandacht kunnen worden besteed aan de milieurisico's en ook de geëngageerdheid van het management zou verder kunnen worden verbeterd. Belemmeringen voor VGW, bijvoorbeeld een gebrek aan middelen, hebben in beide landenclusters een negatief effect op het VGW-risicobeheer, en het uit de weg ruimen van de belemmeringen kan eveneens leiden tot een beter risicobeheer.

Figuur A: De typering van VGW-risicobeheer voor de Baltische staten.

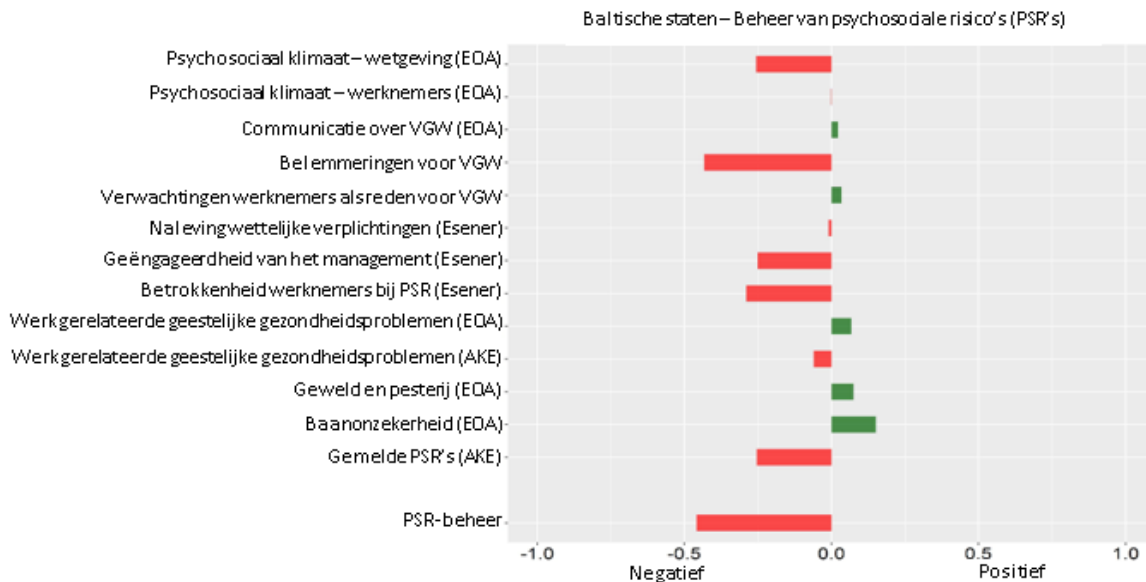
Figuur B: De typering van VGW-risicobeheer voor de Scandinavische landen.

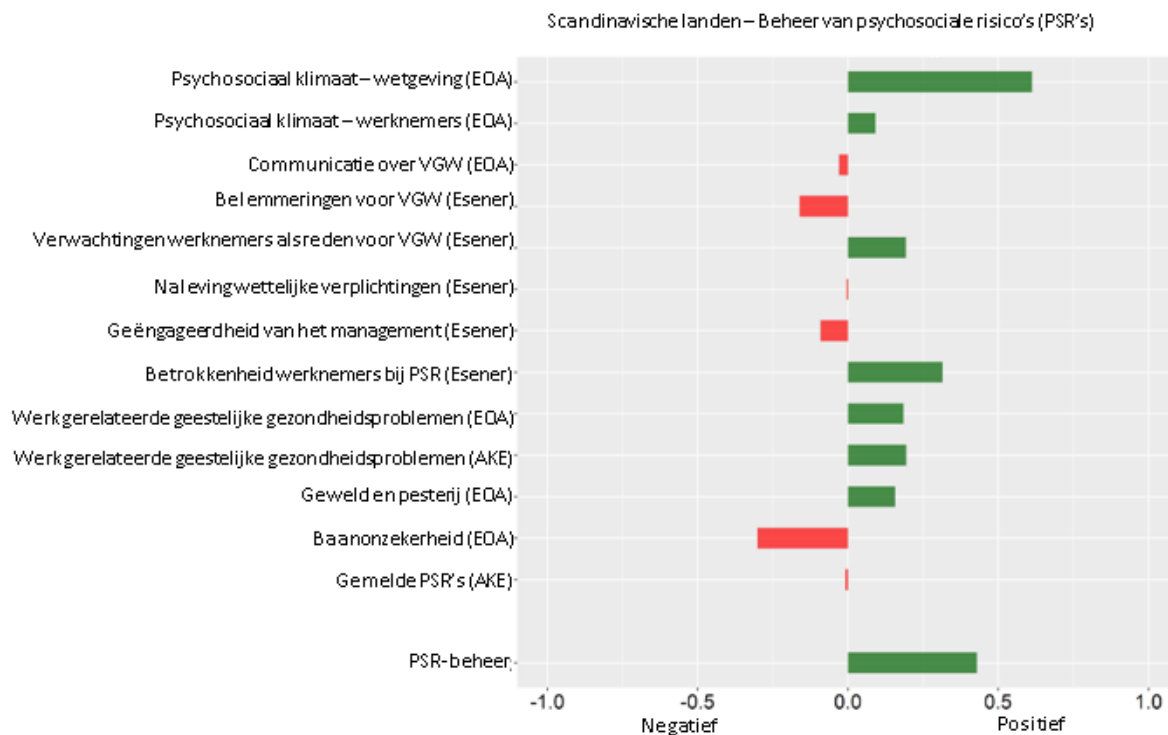
De verklarende variabelen voor PSR-beheer verschillen in hoge mate van die voor het VGW-risicobeheer. Wanneer voor dezelfde landenclusters die hierboven besproken zijn, wordt gekeken naar het PSR-beheer, blijkt dat de typering van de Baltische staten meer ruimte voor verbetering laat zien (figuur C) dan die van de Scandinavische landen (figuur D). Het PSR-beheer in de Baltische staten laat relatief te wensen over; de blootstelling aan psychosociale risico's in het algemeen is relatief hoog; de betrokkenheid van werknemers bij het beheer van psychosociale risico's en de mogelijkheden om deze risico's te bespreken zijn eveneens vrij beperkt. Het is mogelijk dat het PSR-beheer in de Baltische staten toeneemt wanneer al deze indicatoren worden verbeterd. De typering voor PSR-beheer in de Scandinavische landen is veel positiever, zowel wat betreft het risicobeheer als ten aanzien van de

belangrijkste stimulerende factoren van PSR-beheer (figuur D). Ook hier lijkt echter ruimte voor verbetering te zijn met betrekking tot het wegnemen van belemmeringen voor het PSR-beheer, het verbeteren van de geëngageerdheid van het management en het aanpakken van baanonzekerheid.

Figuur C: De typering van PSR-beheer in de Baltische staten.

Figuur D: De typering van PSR-beheer in de Scandinavische landen.

Samenvattende bevindingen van de gezamenlijke analyse

Op grond van de resultaten van deze gezamenlijke analyse van de drie grote Europese enquêtes over VGW kunnen de volgende samenvattende conclusies worden getrokken:

- De blootstelling aan risico's, zoals deze wordt ervaren door werknemers, en met name aan specifieke milieurisico's, risico's van spier- en skeletaandoeningen en psychosociale risico's, lijkt een belangrijke stimulerende factor voor het beheer van VGW-risico's, SSA-risico's en PSR's.
- Daarnaast levert informatie over psychische gezondheidsproblemen, zoals gemeld door werknemers, een aanzienlijke en relevante bijdrage aan het beheer van PSR's in ondernemingen, evenals informatie over blootstelling aan algemene en specifieke PSR's. Dit geldt niet voor algemene werkgerelateerde gezondheid of spier- en skeletaandoeningen.
- Stimulerende en belemmerende factoren voor risicobeheer kunnen van invloed zijn op de wijze waarop beleidsmakers en andere belanghebbenden – werkgevers, werknemers en hun vertegenwoordigers, en VGW-deskundigen – omgaan met VGW-risico's in ondernemingen, met name SSA-risico's en PSR's.

Aanbevelingen voor beleidsmakers en nationale en sectorale belanghebbenden

Op grond van de resultaten van deze gezamenlijke analyse kunnen de volgende aanbevelingen worden gedaan:

- Het is van belang maatregelen te ondersteunen ter *versterking van de geëngageerdheid van het management* voor zowel VGW-beheer in het algemeen als het specifieke beheer van VGW- en SSA-risico's. Hoewel er geen samenhang is gevonden tussen deze stimulerende factor en PSR-beheer, lijkt de literatuur erop te wijzen dat dit wel degelijk relevant is voor het PSR-beheer. Uit het huidige onderzoek komt naar voren dat specifieke steun voor PSR-beheer noodzakelijk is om het beheer van psychosociale risico's volledig tot ontwikkeling te brengen.
- Ook wordt aanbevolen dat vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers en andere relevante belanghebbenden, zoals vertegenwoordigers van sectororganisaties en VGW-deskundigen, *de participatie van werknemers aanmoedigen om het beheer van VGW in het algemeen, evenals het meer specifieke beheer van SSA- en psychosociale risico's te vergemakkelijken*. De redenen hiervoor zijn als volgt:
 - Er is een sterke samenhang tussen het verbeteren van de *formele werknemersvertegenwoordiging* en VGW- en SSA-risicobeheer. Nogmaals, er is geen samenhang gevonden met PSR-beheer.
 - Verbetering van de *informele werknemersvertegenwoordiging* kan eveneens leiden tot een beter VGW-beheer.
 - *Betrokkenheid bij het ontwerpen en instellen van maatregelen voor het beheren van psychosociale risico's* hangt in hoge mate samen met een sterker PSR-beheer.

Nationale en sectorale belanghebbenden zouden ook het volgende kunnen doen:

- *De ontwikkeling van instrumenten voor risicobeoordeling ondersteunen*. Voorbeelden van dergelijke instrumenten zijn vaak al beschikbaar op EU- en nationaal niveau, voor zowel algemene als specifieke risico's.
- *Streven naar verbetering van de formele vertegenwoordiging van werknemers in ondernemingen* ter ondersteuning van het VGW-beheer.
- *Formele werknemersvertegenwoordiging aanmoedigen* als een belangrijke stimulerende factor voor het melden van blootstelling aan VGW- en SSA-risico's door werknemers en

voor het risicobeheer door de ondernemingen. Werknemersvertegenwoordiging bleek een belangrijke rol te spelen. De vertegenwoordiging hoeft echter niet formeel te zijn, met name wanneer gekeken wordt naar de bevindingen met betrekking tot PSR-beheer. De belangrijkste factor is de betrokkenheid van werknemers bij het risicobeheer. Dit geldt in het bijzonder voor het beheer van psychosociale risico's, dat aanmerkelijk beter wordt wanneer werknemers betrokken worden bij het beheren van specifieke PSR's.

- *De geëngageerdheid van het management ten aanzien van risicobeheer aanmoedigen*, aangezien deze van belang is voor het beheren van VGW- en SSA-risico's. Mogelijk is het voor het PSR-beheer ook van belang dat het management zich specifiek richt op psychosociale kwesties, maar informatie over dit type geëngageerdheid van het management is in Esener nog niet beschikbaar.
- *Een eerlijke en respectvolle werkomgeving bevorderen, alsook de vertegenwoordiging van werknemers op de werkplek om PSR's doeltreffend te beheren*. Deze aspecten vormen, samen met de gelegenheid om organisatorische vraagstukken formeel te bespreken, bijzonder belangrijke stimulerende factoren voor het beheer van psychosociale risico's.
- *Streven naar het uitbreiden van de middelen voor risicobeheer in ondernemingen*. Beperkte middelen betekenen over het algemeen dat er geen verband bestaat tussen gemelde risico's en risicobeheer. Uit de bevindingen komt naar voren dat schaarse middelen alleen in het geval van specifieke risico's, zoals geweld en pestering, ter beschikking worden gesteld.

Beperkingen van de gezamenlijke analyse

De methode die is gebruikt om de gegevens in dit onderzoek te combineren, kent beperkingen. Het behoeft geen betoog dat het combineren van drie gegevensreeksen tamelijk gecompliceerd is, vooral omdat de gegevens niet kunnen worden gekoppeld op het niveau van de individuele werknemer of de onderneming. Het gevolg was dat wij ons moesten beperken tot analyses op het hogere niveau van clusters (d.w.z. land en sector). De opname van het EOA in de analyse betekende dat de variabele 'omvang' niet in aanmerking kon worden genomen als niveau waarop de gegevensreeksen konden worden gekoppeld. Door Esener-2 en de ad-hocmodule AKE 2013 te combineren werd evenwel geanalyseerd wat daarvan het effect was. De conclusie was dat de weglating van de variabele 'omvang' geen grote gevolgen had wanneer alleen naar robuuste en relevante bevindingen werd gekeken.

Een andere beperking van het onderzoek is dat er, doordat geen longitudinale maar transversale enquêtegegevens werden gebruikt, geen causale verbanden konden worden vastgesteld. De gegevens waren afkomstig van drie verschillende enquêtes die ongeveer in dezelfde periode waren gehouden. We hebben weliswaar de correlaties en verbanden tussen alle variabelen kunnen analyseren, maar het was niet mogelijk deze relaties oorzakelijk te duiden. Hoewel de typeringen gebaseerd zijn op de bevindingen van alle gezamenlijke analyses en een weergave vormen van het relatieve effect van stimulerende factoren van algemeen VGW- en risicobeheer en meer specifiek SSA- en PSR-beheer, kan toch een oorzakelijk verband worden verondersteld, aangezien er in alle gevallen ruimte voor verbetering lijkt te zijn. In dit onderzoek konden uitsluitend transversale correlaties in aanmerking worden genomen. Op grond van de literatuur kan echter een zekere causale tendens worden verondersteld voor de volgende factoren: geëngageerdheid van het management, participatie van werknemers in het risicobeheer en gebrek aan middelen (bijv. Kompier en Marcelissen, 1990; Leka et al., 2010, 2011; Westgaard en Winkel, 2011; Nielsen en Randall, 2013).

Voorts werden in Esener-2 de vragen over specifieke stimulerende factoren van PSR-beheer en over het PSR-beheer zelf alleen gesteld aan ondernemingen met minimaal 20 medewerkers, waardoor kleinere ondernemingen werden uitgesloten. Dit leidde tot enig verlies van statistische power bij de analyse van het effect van stimulerende en belemmerende factoren voor PSR-beheer.

Sterke punten van de gezamenlijke analyse

Het op deze manier combineren van gegevensreeksen helpt relevante, interpreteerbare resultaten te genereren die verder kunnen reiken dan mogelijk zou zijn geweest wanneer deze gegevensreeksen afzonderlijk waren geanalyseerd. Het analyseren van gecombineerde gegevensreeksen, zoals in dit onderzoek is gedaan, is een kosteneffectieve manier om resultaten uit verschillende bronnen te verkrijgen die anders alleen zouden kunnen worden verkregen door middel van duur en tijdrovend veldwerk. Op die manier kunnen we bestaande gegevens ook meer benutten. Dit onderzoek stelt ons bijvoorbeeld in staat te kijken naar de verbanden tussen de gegevens op werknemers- en ondernemingsniveau over blootstelling aan VGW-risico's op het werk, zoals gemeld door werknemers, en het risicobeheer op het niveau van de onderneming.

Een eerste vereiste voor het succesvol combineren van verschillende gegevensreeksen is echter dat gemeenschappelijke variabelen voor het koppelen van gegevensbestanden (bijvoorbeeld land, sector en omvang) zoals in dit onderzoek is gebeurd, worden geharmoniseerd. Naarmate er meer informatieniveaus gekoppeld kunnen worden, neemt de betrouwbaarheid en geldigheid van de interpretatie van de resultaten toe.

De gezamenlijke analyses verbinden belangrijke, richtinggevende informatie (stimulerende en belemmerende factoren) aan zowel het beheer van VGW-risico's in het algemeen als het beheer van belangrijke specifieke VGW-risico's, PSR's en SSA-risico's. Van de informatie over stimulerende factoren met betrekking tot PSR-beheer was een deel afkomstig van Esener-2 en een deel van het EOA. Uit beide bronnen kon nuttige informatie worden gehaald die kan worden gebruikt om PSR-beheer te bevorderen. De stimulerende factoren zijn bijzonder belangrijke componenten van een typering die een overzicht biedt van de omstandigheden in landen, landenclusters of sectoren en die laat zien waar ruimte is voor verbetering om op die manier risicobeheer actief te bevorderen.

Toekomstige werkzaamheden

Gezamenlijke analyses zullen mogelijk een vorm van analyse worden die het verdient in de toekomst vaker te worden gebruikt. Wanneer gegevensreeksen met informatie over VGW beter worden geharmoniseerd, ook wat betreft de niveaus waarop de gegevens kunnen worden gecombineerd, kan dat de bruikbaarheid van dit soort analyses verder doen toenemen.

In de toekomst, wanneer deze enquêtes verder worden aangepast, zullen we mogelijk ook in staat zijn andere relevante stimulerende en belemmerende factoren in aanmerking te nemen, met name voor specifieke soorten VGW-risico's. Er was nu geen specifieke informatie over stimulerende en belemmerende factoren beschikbaar voor het beheer van SSA-risico's. Er zijn een aantal specifieke stimulerende factoren voor PSR-beheer. Om beter zicht te krijgen op de voorwaarden voor dergelijke factoren is echter mogelijk aanvullende, expliciete informatie nodig over ondersteuning door het management die nadrukkelijk gericht is op PSR's en SSA-risico's, alsmede communicatie over deze specifieke soorten risico's.

De toekomstige werkzaamheden die hier worden voorgesteld zijn deels bedoeld als richtpunten. Deze gezamenlijke analyses leveren echter nu al bevindingen op die relevant zijn voor zowel algemeen VGW-risicobeheer en meer in het bijzonder SSA-risicobeheer en PSR-beheer. Ook geven ze aan in welke richting de factoren en mogelijke wijzigingen in beleid en praktijk gezocht moeten worden die een impuls zouden kunnen geven aan het beheer van algemene en meer specifieke VGW-risico's in ondernemingen in verschillende landen en verschillende sectoren.

Literatuur

- Kompier, M. & Marcelissen, F. (1990). Handboek werkstress [Handbook of work-related stress]. NIA, Amsterdam.
- Leka, S., Jain, A., Zwetsloot, G. & Cox, T. (2010). Policy-level interventions and work-related psychosocial risk management in the European Union. *Work and Stress*, 24 (3), 298-307.
- Leka, S., Jain, A., Cox, T. & Kortum, E. (2011). The development of the European framework for psychosocial risk management: PRIME-EF. *Journal of Occupational Health*, 53, 137-143.
- Nielsen, K. & Randall, R. (2013). Opening the black box: presenting a model for evaluating organization-level interventions. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 22 (5), 601-617.
- Westgaard, R.H. & Winkel J. (2011). Occupational musculoskeletal and mental health: Significance of rationalization and opportunities to create sustainable production systems – a systematic review. *Applied Ergonomics*, 42, 261-296

Vertaling geleverd door het Vertaalbureau (CdT, Luxemburg).

Het Europees Agentschap voor veiligheid en gezondheid op het werk (EU-OSHA) helpt werkplekken in Europa veiliger, gezonder en productiever te maken. Het Agentschap verricht onderzoek naar veiligheid en gezondheid en ontwikkelt en verspreidt hierover betrouwbare, evenwichtige en onpartijdige informatie. Daarnaast organiseert het Agentschap campagnes om het bewustzijn in heel Europa te verhogen. Het Agentschap is in 1994 door de Europese Unie opgericht en gevestigd in het Spaanse Bilbao. Het brengt niet alleen vertegenwoordigers van de Europese Commissie, regeringen van de lidstaten, werkgevers- en werknemersorganisaties bij elkaar, maar ook vooraanstaande deskundigen uit alle EU-lidstaten en daarbuiten.

Europees Agentschap voor veiligheid en gezondheid op het werk

Santiago de Compostela 12, 5e etage

48003 Bilbao, SPANJE

Tel. +34 944358400

Fax +34 944358401

E-mail: information@osha.europa.eu

<http://osha.europa.eu>

■ Publications Office